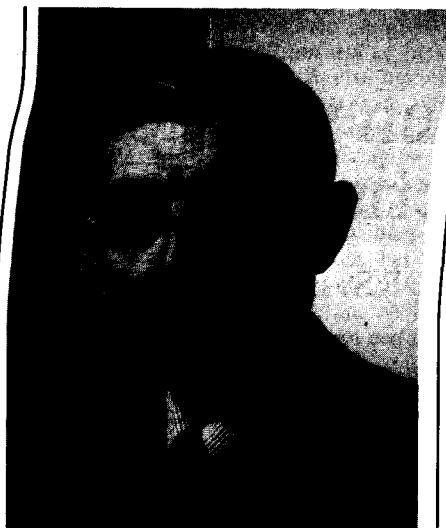

Ondernemers- reveil

Beleven wij thans zoveel als de wederopstanding van de ondernemersfiguur? Kunnen mannen als Klevering, Kraaijeveld van Hemert en Swarttouw dezelfde aanspraak op het maatschappelijke waarderingsfonds kapitaliseren als eerder de entrepreneurs Philips, Plesman en Verolme? Moeten wij Wagner zien als de „grand old man”, die het ondernemersreveil definitief in gang heeft gezet?

Het scheppingsverhaal waarin Van der Geest in *ESB* van 17 juni het produkt van de Adviescommissie inzake het industriebeleid ironisch verpakte, bevat een ondertoon die in vele commentaren te beluisteren viel: de ondernemerswil wordt weer wet in ons goede vaderland. Behalve het rapport-Wagner zou daarop het actieve lobbyen van een aantal groot-industrieëlen binnen de muren van de Haagse Binnenhof en de strekking van de meeste adviezen, die per post of per koerier bij de constructeurs van het nieuwe kabinet werden bezorgd, wijzen.

De voorzitters van de werkgeversverbonden VNO en NCW lopen natuurlijk al langer keurig met hun vooraanstaande leden in de pas. Ook voor hen zijn de ondernemers de enige werkelijke redders uit onze gezamenlijke nood. „Het herstel van de economie zal in de onderneming moeten beginnen en zo'n instituut kan niet worden geleid met op de ene knie een ambtenaar en op de andere een vakbondsbestuurder”. Van Veen maakte aldus duidelijk dat de twee voornaamste contragewichten die de historie van de laatste honderd jaar (toch niet zonder reden denk ik) aan de in vrijheid opererende ondernemer verbond, beter kunnen verdwijnen. Van Eijkelenburg stelde onlangs dat het afgelopen moet zijn met het nationale experiment te ondernemen zonder winst. De geur van het moeras die men vandaag ruikt, kan slechts worden verdreven als wij de vele belemmeringen afbreken die de ondernemers hinderen bij het vervullen van hun taak.

Dit soort geluiden laat blijkbaar zelfs progressieve economen niet onberoerd. Sommigen van hen zijn tegenwoordig druk in de weer om het belang van het „gejaagd door de winst”-scenario te onderstrepen. Zo besluit De Galan bij voorbeeld een, overigens bijzonder aardig, boekje over winst met de volgende regels: „Gezien de betekenis van de winst, van een toereikend eigen vermogen, ja, in feite van het ondernemingsgewijze produceren als zodanig, zowel voor de direct betrokkenen als voor de maatschappij als geheel, is een hoge prioriteit op haar plaats voor maatregelen die op deze gebieden versterking of vervanging bieden. Het voortbestaan en de ontwikkeling van een belangrijk deel van het productiepotentieel en de

werkgelegenheid zijn hier in het geding” 1). De wind van Wagner waait dus werkelijk overal.

Den Uyl is een van de weinigen die tegengas geeft. In een met zout en vooral veel peper op smaak gebracht betoog, waarschuwt hij met klem voor de poging van Nieuw Rechts om onder het mom van individuele verantwoordelijkheid en persoonlijke inzet een maatschappijbeeld aan te prijzen, waarbij het stuur van de samenleving in handen komt of blijft van een kleine groep krachtige en machtige lieden 2). Derhalve luidt de boodschap van Den Uyl: overheid en vakbeweging let op, want het bepalen van het maatschappijprofiel is geen aan gelegenheid die ondernemers kunnen en mogen monopoliseren.

Den Uyl's oproep valt evenwel in een klimaat waarin de beide genoemde tegenkrachten het nogal moeilijk hebben overeind te blijven staan. Steeds sterker wint de opvatting veld dat de overheid in haar regelzetting te ver is gegaan. De ambtenaren zijn overbelast, de departementen missen de noodzakelijke expertise, de overheid komt met haar maatregelen te vroeg of te laat, en voert een financiële politiek die de burgers en de bedrijven de adem afsnijdt. Kortom, de overheid verlamt meer dan dat zij initieert en stimuleert. Deze klachten en nog vele andere, vormen de telkens terugkerende elementen in een litanie die de wereld vanuit Chicago wordt voorgezongen. Samengevat in de Friedman-formule: „Economic freedom is an essential requisite for political freedom” 3). Vertaald in ondernemerstermen: geef ons de ruimte en u zult in vrijheid gelukkig kunnen leven.

Door de omstandigheden gedwongen moet de vakbeweging zich terughoudend gedragen op het vlak waar zij haar macht het gemakkelijkst en het effectiefst tot gelding brengt: de regulering van de arbeidsvoorwaarden. Nu zij niet of nauwelijks in loonsverhogingen een ruilobject bezit, is de vakbeweging ten aanzien van haar immateriële claims min of meer overgeleverd aan de bereidheid

tot machtsreductie van de tegenpartij en/of afhankelijk van het krediet dat zij bij de nieuwe politieke coalitie kan verwerven. Bovendien kampt de vakbeweging met verdeeldheid in eigen kring. De CNV- en MHP-vleugel vervolgt de welhaast traditionele coöperatiestrategie. Binnen de FNV is het vierjarig programma *Aan de slag* bedoeld om de troepen onder het vaandel van de confrontatie te verzamelen, maar zelfs daar lijkt de altijd zo sterk beleefde solidariteit niet meer geheel bestand tegen erosie door conflicterende deelbelangen.

Met een overheid die haar regelend vermogen heeft overschat en met een vakbeweging die voor een economie zonder concessieruimte nog geen beproefde benadering heeft gevonden, krijgen de ondernemers meer kansen dan voorheen om hun receptuur met succes te slijten. De verwachting van velen op betere tijden is momenteel het emotionele wapen waarmee de ondernemers — individueel en georganiseerd — de samenleving ervan kunnen overtuigen dat hun verdrukking Leiden in last heeft gebracht. Hun natuurlijke aanjagerende functie kan de dynamiek bevorderen die de maatschappij nodig heeft om te overleven, en meer begrip kweken voor het aspect van de economische doelmatigheid dat in de afgelopen jaren te weinig is bewaakt. Betekent dit de terugkeer naar de figuur van de ongebonden ondernemer of, om met Sombart te spreken, de wedergeboorte van de veredelde roofridder als ondernemerstype? Uit de geschriften van Cobbenhagen, Van der Kooy en Lambers weten wij maar al te goed dat die vrees ongegrond is. Ook de ondernemer evolueert in de beweging van de maatschappelijke orde: zijn toekomstkansen zijn nihil als hij zich niet bewust is van het feit dat hij thans in een geheel gewijzigde context zijn opdracht moet volbrengen. Ingebed in het structurele vermaatschappelijkingsproces zal het ondernemersreveil de klok wellicht wat anders laten tikken, maar haar wijzers zullen echter geen wezenlijk andere baan gaan beschrijven.

Reynaerts

1) C. de Galah, *Winst*, SMO-Informatief, januari 1981, blz. 47.

2) J. M. den Uyl, *Tegen de stroom in*, Amsterdam, 1981, blz. 26.

3) Milton en Rose Friedman, *Free to choose*, Penguin, Harmondsworth, 1980, blz. 21.